

Dit nummer van *OASE* begint met de observatie dat onze kennis van moderne architectonische benaderingen tot op de dag van vandaag voornamelijk beperkt is gebleven tot de avant-gardistische praktijk van een aantal meesters van de moderne beweging. De attitude van deze grootmeesters, met de daarbij horende retoriek, wordt dikwijls opgevat als onconventioneel, afkerig van traditie en wars van bestaande codes. Dit *OASE*-nummer wil een aantal andere moderne architectonische benaderingen belichten, die als het ware in de schaduw hebben gestaan van hun canonieke tijdgenoten. Critici als Kenneth Frampton (*the arrière-garde*), Colin St John Wilson (*the other moderns*) en Manuel de Solà-Morales (*another modern tradition*) hebben gewezen op het historische belang van deze alternatieve praktijken. Het is echter niet onze bedoeling een alternatieve geschiedenis te schrijven of minder bekende architecten een plaats te geven in de canon van de architectuur. We hopen hier echter wel aan te tonen dat deze ‘andere’ architecten heel verschillende opvattingen over moderniteit vertegenwoordigen, die een vertrekpunt kunnen betekenen voor het opnieuw doordenken van hedendaagse ontwerpattitudes.

Onze stelling is dat er een doorgaande lijn bestaat van niet-georganiseerde architecten van verschillende nationaliteiten, contexten en leeftijden, die een alternatieve reeks ontwerp-gevoeligheden en attitudes presenteren (in de zin van typologie, tektoniek en compositie) en die voorstander zijn van het inzetten van traditie om de moderniteit opnieuw te kunnen articuleren. De protagonisten van deze traditiegebonden architectuur hebben geprobeerd de architectuur te hervormen door culturele, maatschappelijke en technische ontwikkelingen te integreren met een sterk gevoel voor architectonische continuïteit. Ze tonen een verschuiving in de manier waarop over de waarde van architectuur wordt gedacht: van een overeenstemming met avant-gardistische idealen naar een kunst om via bestaande codes en conventies, toevalligheden en aspiraties te kunnen opnemen.

Ondanks de belangrijke rol die de progressieve toepassing van bestaande codes en conventies heeft gespeeld bij de vorming van een architectonische cultuur, is deze architectuur in historisch opzicht in de schaduw van het hoogmodernisme blijven staan. Veel van de architectonische benaderingen die we hier aan de orde stellen, zijn lang genegeerd omdat ze vanwege een rigide categorisering tussen wal en schip terecht kwamen – denk aan de tweedeling tussen de progressieve avant-garde en de reactionaire traditionalisten. Tegen deze achtergrond wordt in dit nummer van *OASE* teruggegrepen op enkele van de belangrijkste protagonisten van wat Vittorio Magnago Lampugnani wel eens ‘de schaduwcanon’ van de architectonische cultuur uit de twintigste eeuw heeft genoemd. We onderzoeken hoe bepaalde aspecten van het modernisme de integratie hebben bevorderd van

Redactioneel

This issue of *OASE* starts from the observation that our knowledge of modern architectural approaches remains, to this very day, largely limited to the avant-garde practices of a few grandmasters of the Modern Movement. Their attitudes are, in line with their proper rhetoric, often understood as opposed to tradition, averse to existing codes and unconventional in character. This issue of *OASE* aims to shed light on a different set of modern architectural approaches that lingered as it were 'in the shadow' of their canonical peers. Critics such as Kenneth Frampton (the *arrière-garde*), Colin St John Wilson (the other moderns) and Manuel de Sola-Morales (another modern tradition) have drawn attention to the historical importance of these alternative practices. However, our interest is not in writing an alternative historiography or canonising little-known architects, but rather to illustrate that this other set of architectural practices represents alternative approaches to modernity that offer points of departure from which to rethink contemporary design attitudes.

Our hypothesis is that there exists a lineage of non-organised architects of various nationalities, contexts and ages that epitomise an alternative set of design sensibilities and attitudes (on typology, tectonics and composition) and that advocate the presence of tradition as a means of rearticulating the modern. The protagonists of this tradition-bound architecture sought to reform architecture by integrating cultural, social and technical advances with a strong sense for architectural continuity. They exemplify a shift from an understanding of the value of modern architecture as located in the correspondence with avant-garde ideals towards the artfulness of accommodating contingencies and aspirations through existing codes and conventions.

Despite the significant role that this progressive use of existing codes and conventions had in shaping architectural culture, historiographically it has remained in the shadow of high modernism. Many of the approaches to architecture that we discuss have been ignored previously because they fell between rigid categorisations such as the dichotomy between the progressive avant-garde and the reactionary traditionalists. Against this background this issue of *OASE* returns to some of the main protagonists of what Vittorio Magnago Lampugnani has called the 'shadow canon' of twentieth-century architectural culture. It investigates how particular conditions of modernity have fostered the integration of apparently conservative and progressive elements into innovative architectural approaches and projects.

We have chosen to pursue the investigation of these alternative modern attitudes not *ex abstracto*, but through the analysis, evaluation and discussion of concrete projects. We have invited contemporary practitioners to reflect upon the characteristics, value and role of a single architectural project and by doing so help us to illuminate some of the specific design attitudes

ogenschijnlijk conservatieve én progressieve elementen, met vernieuwende architectonische benaderingen en projecten tot gevolg.

We hebben gekozen om deze alternatieve moderne ontwerp-houdingen niet *ex abstracto* te verkennen, maar via de analyse, evaluatie en bespreking van concrete projecten. Aan hedendaagse ontwerpers hebben we gevraagd om na te denken over de eigenschappen, de waarde en de rol van een specifiek architectonisch project en ons zo te helpen nieuw licht te werpen op bepaalde ontwerptititudes die we aantreffen bij architecten van de zogenaamde schaduwcanon. Deze keuze om individuele projecten onder de loep te nemen, is in de eerste plaats ingegeven door de overtuiging dat de complexe ontwerp-houding van deze architecten alleen zichtbaar wordt in de concrete articulatie van een afzonderlijk architectonisch project. De veelzijdige (vaak tegenstrijdige en dubbelzinnige) instelling tegenover bestaande architectonische codes en conventies kan door een diepgaande bestudering van afzonderlijke projecten helder worden.

De keuze om afzonderlijke projecten nauwgezet te bekijken, is in tweede instantie ingegeven door een ander kenmerk van de moderne architecten uit de schaduwcanon: hun positie is vaak in retorisch opzicht een stuk minder sterk dan die van hun tijdgenoten. Sommige beroemde modernistische architecten waren niet alleen meesterlijke ontwerpers, maar ook sterk in architectonische retoriek, terwijl dit aspect in het werk van de architecten behorend tot de schaduwcanon een veel minder belangrijke rol speelt – hun opvattingen en perspectieven bleven dikwijls onuitgesproken en ongeschreven. Het ligt daarom voor de hand om de essentie van hun standpunten en ontwerp-houding te destilleren uit de manier waarop ze hun projecten typologisch, compositorisch en qua materiaalgebruik daadwerkelijk articuleerden. Je zou kunnen zeggen dat hun gebouwen in dit nummer van *OASE* worden onderzocht, in een poging moderne perspectieven en opvattingen te reconstrueren die tot nu toe onderbelicht zijn gebleven.

Deze projectenstudie wordt voorafgegaan door een artikel waarin Vittorio Magnago Lampugnani de notie ‘nieuw’ binnen de hedendaagse architectonische cultuur problematiseert. Hij beweert dat door de recente geschiedschrijving het idee bij ons heeft postgevat dat de architectuurpraktijk moet bestaan uit een onophoudelijke reeks experimenten die vooral van waarde zijn omdat ze nieuw en extreem zijn: alsof de meest schokkende, ongeloofwaardige en bizarre ontwerpen automatisch ook het meest waardevol zijn. Lampugnani toont hoe het hoogmodernisme zichzelf heeft gedefinieerd in scherpe tegenstelling tot onze bestaande codes en conventies – alleen is er volgens hem binnen de architectuur helemaal geen sprake van een dergelijke scherpe tegenstelling. Het heden is onlosmakelijk verbonden met het verleden en onderdeel van meer dan 3000 jaar architectuurgeschiedenis: en in zekere zin behoort die, als een in de

that can be found with the architects of the shadow canon. This particular choice to study single projects is primarily motivated by the belief that the complex design approaches that these architects represent can only be revealed by looking at the concrete articulation of a single architectural project. Only through an in-depth study of projects can the multifaceted – often contradictory and ambiguous – attitudes towards existing architectural codes and conventions be made fully clear.

Secondly, the choice to offer in-depth studies of single projects also has to do with another characteristic that is typical of the modern architects of the shadow canon: very often their positions have not been articulated with equal rhetorical strength as those of their peers. While some of the well-known modern architects were not only grandmasters of design but also of architectural rhetoric, for the architects of the shadow canon this last aspect is often a less prominent characteristic of their work. Their approaches and perspectives have often remained unspoken and unwritten. Hence, it is within the concrete typological, compositional and material articulation of their projects that the essence of their viewpoints and attitudes can be found. The study of their buildings in this issue of *OASE* can be seen as an attempt to reconstruct modern perspectives and approaches that have until now remained mute.

The study of projects is preceded by an article by Vittorio Magnago Lampugnani, who problematises the notion of novelty within contemporary architectural culture. He claims that recent historiography has instilled in us the image of architectural practice as an incessant series of experimentations whose value resides in their novelty and extremity; as if the most shocking, implausible and odd designs are evidently the most valuable. Lampugnani underlines how high modernism has defined itself in sharp contradistinction to our existing codes and conventions. However, he remarks that in the field of architecture, no such disconnection exists. The present is indissolubly tied to the past, part and parcel of more than 3,000 years of architecture history; and as a collective work constructed in time, in some way it is all 'ours'. Codes and conventions are an inseparable part of architectural practice and invite architects to take particular stances that range from the oppositional to the consensual, as the projects discussed in the different case-study essays in this issue illustrate. Throughout the issue there are fragments of texts by Giorgio Grassi, Herman Czech and Nuno Portas, which try to illustrate that an engagement with existing codes and conventions can imply a broad range of architectural concerns ranging from style to typology, from composition to construction, and can involve urban as well as vernacular dimensions.

Artist and architect Mark Pimlott complements these textual explorations with a photographic travelogue of some instances of the shadow canon of modernist architecture in Belgium. In his

loop der tijd gegroeid collectief domein, ons allen toe. Codes en conventies zijn onafscheidelijke onderdelen van de architectuurpraktijk en dagen architecten uit om posities te kiezen, als tegenstander of als medestander, zoals ook blijkt uit de projecten die in de verschillende essays over concrete gevallen in dit nummer worden besproken. Op verschillende plaatsen zijn ook tekstfragmenten opgenomen van Giorgio Grassi, Herman Czech en Nuno Portas; zij illustreren dat betrokkenheid bij bestaande codes en conventies een scala aan architectonische aspecten kan bevatten, van stijl tot typologie, van compositie tot constructie, die zowel stedelijke als plaatselijke dimensies kunnen hebben.

Deze tekstuele verkenningen worden door kunstenaar en architect Mark Pimlott aangevuld met een fotografische ‘travelogue’ met daarin enkele voorbeelden van modernistische architectuur uit de schaduwcanon in België. Het essay van Christoph Grafe sondeert de specifieke condities en articulaties van dit niet-canonieke modernisme in België. Grafe vraagt zich af of het avantgardistische project van het modernisme ooit een kans had in een cultuur die zo ‘fundamenteel wantrouwig en ideologisch versnipperd is als die van België en zijn inwoners’. Hij laat zien hoe deze inherente afkeer van radicale opvattingen desalniettemin heeft geresulteerd in een verscheidenheid aan waardevolle architectonische attitudes ten aanzien van het modernisme die het hoogmodernistische discours in hoge mate compliceren en nuanceren.

Het belang van alternatieve houdingen ten aanzien van de hedendaagse architectuur wordt verder door Adam Caruso en Peter St John besproken in een tekst die geschreven werd ter gelegenheid van de Pasticcio-tentoonstelling op de architectuurbiënnale in Venetië (2012). De tentoonstelling is gelijktijdig met de verschijning van dit nummer van *OASE* te zien in het Vlaams Architectuurinstituut (VAi). Caruso and St John bespreken hedendaagse architectuuropvattingen die aansluiting zoeken bij de architectuur van voor het modernisme, reflecteren op proportie, ornament en typologie, en graag werken met wat er al is – inclusief het modernisme. Ze beschrijven hedendaagse architectonische attitudes die zijn gebaseerd op het werken met referenties – ‘beelden en ideeën die afkomstig zijn uit een andere context, worden geïnterpreteerd en vervolgens in een nieuwe context geplaatst’.

Aldus wordt dit nummer van *OASE* ingezet om nieuwe perspectieven te openen op architectonische benaderingen van moderniteit, die afwijken van het welbekende orthodoxe modernisme (door Charles Jencks ‘heroïsch modernisme’ genoemd) dat het onderzoek en de reflectie decennialang heeft gedomineerd. Dit nummer wil een conceptueel kader stellen dat kan resulteren in een rijker geschakeerd en historisch juist begrip van moderne architectonische attitudes. Door de beschrijving van verschillende

essay, Christoph Grafe tries to probe into the specific conditions and articulations of this non-canonical modernism in Belgium. Grafe questions if the avant-garde project of modernism ever had a chance in a culture 'that is as fundamentally sceptical and ideologically fragmented as that of Belgium and its constituents'. He illustrates that this inherent repulsion vis-à-vis radical approaches nevertheless resulted in a variety of valuable architectural attitudes to modernity that complicate and nuance the discourse of high modernism.

The importance of alternative attitudes for contemporary architecture is further discussed in the text by Adam Caruso and Peter St John, which was written to commemorate the 'Pasticcio' exhibition that started at the 2012 Venice Architecture Biennale and went on show at the Flemish Architecture Institute (VAi) concurrently with the publication of this issue of *OASE*. Caruso and St John speak of contemporary architectural approaches that aim to establish continuities with an architecture before modernism; that reconsider notions of proportion, ornament and typology, and have an interest in working with the existing – including modernism. They describe contemporary architectural attitudes that are based on working with references: 'Images and ideas that are chosen from another context, then interpreted and changed to fit a new context.'

Against this background this issue of *OASE* aims to open new perspectives on architectural approaches of modernity that are distinct from the more widely known orthodox modernism or what Charles Jencks has dubbed 'heroic modernism' that has dominated research and reflection for many decades. The issue seeks to convey a conceptual framework for a more richly textured and historically precise understanding of modern architectural attitudes. Throughout the different case studies we start to perceive how a particular attention for existing codes and conventions offered a specific set of architects the possibility to engage with modernity in innovative ways.

We hold the firm belief that these attitudes vis-à-vis modernity can be of prime importance to contemporary design practice and thinking. As Lampugnani states in his text, modernity is not a choice of style, it is a condition:

Those working today as architects acting in good conscience as contemporaries, cannot evade that condition. Their craft, if practised well and seriously, is indissolubly bound up with life, and their works will necessarily respect the period in which they took shape. They cannot ignore it in order to pursue phantoms extraneous to their time. They cannot indulge in passing fashions. In short, they cannot impose themselves as individuals upon the culture they operate in and which, even if subversively, they are bound to interpret.

concrete voorbeelden beginnen we te begrijpen hoe een bepaalde aandacht voor bestaande codes en conventies een specifieke groep architecten in staat stelde op innovatieve wijze vorm te geven aan het moderne.

Wij zijn ervan overtuigd dat deze opvattingen ten aanzien van het moderne van groot belang zijn voor de hedendaagse ontwerppraktijk en het denken over architectuur. Lampugnani zegt in zijn tekst dat modernisme geen stilistische optie is, maar een conditie:

Wie tegenwoordig te goeder trouw als architect werkt, kan zich niet onttrekken aan die conditie. Zijn vak is, als het goed en serieus beoefend wordt, onlosmakelijk verbonden met het leven en zijn werk zal noodzakelijk de periode waarin het tot stand kwam, uitdrukken. Architecten kunnen geen schimmen uit een andere tijd najagen. Ze kunnen zich niet laten meeslepen door voorbijgaande modes. Kortom, als individuen zijn zij niet in staat de cultuur te domineren waarin zij opereren en worden ze gedwongen – zelfs al is het op een subversieve manier – die te interpreteren.

Vertaling: InOtherWords, Maria van Tol